

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาวรรณคดีนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเยาวชนไทย เพราะวรรณคดีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิต สังคม วัฒนธรรมของคนในอดีต และศิลปะการใช้ภาษาที่กวัดวาดทอดออกมาสู่ผู้อ่าน วรรณคดีเป็นเครื่องแสดงความจริงแท้ของชาติมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน จึงเป็นสมบัติของทุกคนที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจ รู้คุณค่า และรักษาไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ รวมทั้งควรทะนุบำรุงและส่งเสริมให้วัฒนาตลอดไปอีกด้วย เพื่ออนุชนรุ่นหลังจะได้สืบทอดมรดกทางวรรณคดีต่อไป

การศึกษาวรรณคดีแตกต่างจากการศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ หรือวิชาอื่นที่มุ่งความจริงเป็นหลัก โดยเหตุที่วรรณคดีเป็นผลงานแสดงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการของกวี ซึ่งกวีได้บรรจุถ่ายทอดออกมาเป็นถ้อยคำและภาษาที่งดงาม สละสลวย เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ เกิดความนึกฝัน เกิดความสนุกสนานและความบันเทิงใจจากผลงานที่กวีสร้างสรรค์ขึ้น สารที่กวีสื่อออกมานั้นกลั่นกรองออกมาจากอารมณ์สะท้อนใจของกวีเป็นสิ่งสำคัญ ฉะนั้นการศึกษาวรรณคดีโดยเอาข้อเท็จจริงเป็นหลักจึงไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง สิทธา พิณภูวถล และคณะ (2515: 39) กล่าวว่า "ผู้ศึกษาก็ต้องใช้ความสะท้อนอารมณ์ของตนเพื่อเข้าใจในอารมณ์วรรณคดีและใช้จินตนาการเพื่อให้เข้าใจมโนภาพที่ผู้แต่งพยายามวาดไว้ในวรรณคดี" การศึกษาวรรณคดีจึงทำอย่างผิวเผินไม่ได้ จะศึกษาเพียงประวัติวรรณคดี คำแปลศัพท์ หรือเน้นหนักทางความรู้ ยังไม่เป็นการเพียงพอ เพราะผู้อ่านจะไม่ได้รับอรรถรสจากรณคดีอย่างสมบูรณ์ ไม่เกิดความรู้สึกร่วมซึ่งประทับใจในวรรณคดีมากนัก รวมทั้งการมองเห็นคุณค่าของวรรณคดีก็ถอยลงไปด้วย

ปัจจุบันการสอนวรรณคดีในโรงเรียนได้ขยายขอบเขตออกไปจากสมัยก่อนมากคือไม่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับแต่ความรู้ประกอบวรรณคดีเท่านั้น แต่มุ่งให้ผู้เรียนเข้าถึงวรรณคดีด้วยการรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล ไม่เชื่อตามที่ครูผู้สอนบอกเท่านั้น จะเห็นได้ว่าในหลักสูตรวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กรมวิชาการ (2525: 18,

22) กำหนดจุดประสงค์รายวิชาไว้อย่างชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติดังนี้

รายวิชา ท 401, ท 402 ให้มีคุณสมบัติเป็นคนช่างสังเกต มีความคิดเชิงวิจารณ์ มีค่านิยมและรสนิยมอันพึงประสงค์

รายวิชา ท 503, ท 504 ให้มีความช่างสังเกต ช่างคิดเชิงวิจารณ์ และเพิ่มพูนความสามารถเชิงวิเคราะห์ และความสามารถในการจับประเด็นทั้งจากการอ่านและการฟัง

นอกจากนี้ในหลักสูตรยังกำหนดวิชาเลือกให้นักเรียนมีโอกาสได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีอันเป็นมรดกของชาติอีกด้วย ซึ่งกรมวิชาการ (2525: 31-32) กำหนดจุดประสงค์รายวิชาไว้ดังนี้

รายวิชา ท 033 วรรณคดีมรดก ต้องการที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของวรรณคดีที่ยกย่องกันมาหลายชั่วอายุคน ในคานวรรณศิลป์ กับในคานที่แสดงค่านิยมและรสนิยมในสมัยของบรรพบุรุษ โดยใช้การวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น

รายวิชา ท 034 การพินิจวรรณคดีมรดกเฉพาะเรื่อง ต้องการให้ผู้เรียนศึกษาวรรณคดีบางเรื่องซึ่งเป็นที่ประทับใจบรรพบุรุษ โดยให้ฟังเสียงถึงคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ ให้เข้าใจถึงอารมณ์ต่างๆของกวีและสังคมในสมัยนั้น โดยให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเชิงวิจารณ์ตามหลักทฤษฎีวิจารณ์เบื้องต้น ไม่วิจารณ์ตามอารมณ์แต่ฝ่ายเดียว

การศึกษาวรรณคดีโดยการวิเคราะห์วิจารณ์นั้นสิ่งสำคัญที่ผู้เรียนจะต้องเข้าใจเป็นเบื้องต้นคือภาษาที่ใช้ในวรรณคดี บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2517: 5) กล่าวว่า "พันธกิจของวรรณคดีมีอยู่กับภาษา แต่ไม่ใช่ภาษาในหนังสือทั่วไป ภาษาของวรรณคดีคือภาษาที่เลือกสรรมาเพื่อระบอบอารมณ์" การศึกษาภาษาหรือถ้อยคำในวรรณคดีโดยยึดถือความหมายตามที่พจนานุกรมระบุไว้เท่านั้นจึงไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง เพราะกวีจะกลั่นกรองภาษาธรรมดาที่ใช้กันทั่วไปเป็นภาษาของกวีที่ไพเราะงดงามและถ่ายทอดออกมาเป็นวรรณคดี โดยใช้กลวิธีการในการถ่ายทอดแบบต่างๆ เช่น การเปรียบเทียบ การใช้สัญลักษณ์ การใช้คำถาม การกล่าวเกินจริง ฯลฯ เป็นต้น เพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดอารมณ์ ความรู้สึกคล้อยตาม และมองเห็นภาพตามที่กวีพรรณนาออกมา

ฉะนั้นในการพิจารณาภาษาของกวีต้องดูหลายอย่างประกอบกัน เพราะการใช้คำใช้ความ การใช้เสียง ความเปรียบ ฯลฯ ล้วนเกิดจากความตั้งใจของกวีทั้งสิ้น ผู้ศึกษาต้องพิจารณาให้รอบคอบ การใช้ภาษาในวรรณคดีจึงน่าสนใจ น่าศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาศิลปะหรือกลวิธีการใช้ภาษาที่เรียกว่า ภาพพจน์ ทั้งนี้เพราะถ้าหากผู้อ่านเข้าใจ

ภาพพจน์ที่กวีนำมาใช้จะสามารถเข้าถึงวรรณคดีได้ดียิ่งขึ้น การใช้ภาพพจน์เป็นความ
สามารถของกวีแต่ละท่าน ต้องอาศัยขั้นเชิงในการแต่งให้ล้อยคำมีรสไพเราะ ลึกซึ้งกินใจ
และให้ผู้อ่านจินตนาการเห็นภาพตามที่กวีต้องการอีกด้วย

กลวิธีการใช้ภาพพจน์นั้นมีหลายแบบ การวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดี
โดยการแยกแยะว่ากวีใช้ภาพพจน์แบบใด มีความเหมาะสม ให้ความรู้สึกลึกซึ้งกินใจหรือไม่
อย่างไร และสร้างภาพในใจผู้อ่านได้ชัดเจนมากน้อยเพียงใด จะเป็นแนวทางให้ผู้ที่ศึกษา
วรรณคดีรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับกวี คือ เข้าใจสารที่กวีสื่อออกมา และคลายความ
อารมณ์ ความรู้สึก ที่กวีกลั่นกรองออกมาเป็นภาษาที่สละสลวย เมื่อผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมก็จะ
สามารถเข้าถึงวรรณคดีได้ง่ายและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

วรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ล้วนแต่เป็นวรรณคดีที่ได้รับการยกย่อง โดยเฉพาะวรรณคดีร้อยกรองซึ่งมีการใช้ภาษาที่ดีเด่น
ไพเราะสละสลวยยิ่งนัก ถึงแม้กวีจะต้องใช้คำให้ตรงตามกฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์ก็ตาม ภาษา
ในวรรณคดีร้อยกรองจึงควรอ่านแล้วควรศึกษาอย่างยิ่ง เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่า เขาว่าชน
คือผู้สืบทอดมรดกของชาติ แต่ถ้าเขาว่าชนมองไม่เห็นคุณค่าของสิ่งที่เป็นมรดก มรดกนั้นๆก็ย่อม
สูญไป วรรณคดีเป็นมรดกอย่างหนึ่งของชาติ การเห็นคุณค่าของวรรณคดีก็จะทำให้วรรณคดีคง
อยู่ต่อไป เช่นเดียวกัน ซึ่งคุณค่าของวรรณคดีจะปรากฏก็ต่อเมื่อผู้ศึกษาเข้าใจภาษาของกวี
เกิดความรู้สึกคล้อยตาม ซาบซึ้งในความไพเราะของรสคำ รสความที่ปรากฏ ความเข้าใจ
ภาพพจน์ที่กวีใช้ในวรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งที่จะเสริมสร้างความสำนึกในคุณค่าของวรรณคดี
ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการศึกษาวเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีร้อยกรองที่
ปรากฏในหนังสือเรียนดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านการเสริมสร้างคุณค่าให้แก่วรรณคดี
และเป็นแนวทางในการฝึกทักษะการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชา
บังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้จะวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีร้อยกรอง เฉพาะที่ปรากฏใน

หนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเท่านั้น ใ้แก่เรื่องต่อไปนี้

1. อีเหนา ตอน กองทัพท้าวกะหมังกุหนิงตีเมืองคานคานาหา
2. นิราศพระบาท
3. มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร และกัณฑ์มหาราช
4. กาพย์เห่เรือ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร
5. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนลู่แกไทร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ครูและนักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และซาบซึ้งในคุณค่าของวรรณคดีได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง และกว้างขวางยิ่งขึ้น
2. กระตุ้นให้ครูผู้สอนเห็นความสำคัญของการสอนวรรณคดี โดยเฉพาะการพิจารณาภาพพจน์ประกอบ
3. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการใช้จินตนาการที่กว้างไกลยิ่งขึ้นในการศึกษาวรรณคดี และรู้จักการวิเคราะห์ วิจัย โดยใช้เหตุผล

คำจำกัดความในการวิจัย

การวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ หมายถึง การพิจารณาแยกแยะว่าภาพพจน์ที่ปรากฏในวรรณคดีแต่ละเรื่องเป็นแบบใดบ้าง เหมาะสมกับสถานการณ์ในเรื่องหรือไม่ อย่างไร สามารถเร้าความรู้สึก หรือสร้างภาพ ใ้ชัดเจนมากน้อยเพียงใด

ภาพพจน์ หมายถึง กลวิธีการใช้ภาษาโดยการเลือกสรรถ้อยคำหรือใช้กลวิธีการกล่าวอย่างแยบยล ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้าใจ ความรู้สึก หรือภาพในจิตให้เกิดขึ้น

วรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง วรรณคดีเรื่องต่อไปนี้

1. อีเหนา ตอน กองทัพท้าวกะหมังกุหนิงตีเมืองคานคานาหา
2. นิราศพระบาท
3. มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร และ กัณฑ์มหาราช
4. กาพย์เห่เรือเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร

5. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนลู่แกโทษ

หนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง หนังสือที่ใช้ในการเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ได้แก่หนังสือต่อไปนี้

1. หนังสือเรียนภาษาไทยชุดวรรณวิจักษ์ เล่ม 1
2. หนังสือเรียนภาษาไทยชุดวรรณวิจักษ์ เล่ม 2
3. หนังสือเรียนภาษาไทยชุดภาษาพิจารณา เล่ม 1
4. หนังสือเรียนภาษาไทยชุดภาษาพิจารณา เล่ม 2

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย